

**Càtedra d'Economia
Local i Regional**
Diputació de Tarragona
Ajuntament de Tortosa
Ajuntament d'Amposta

XARXA DE CIUTATS A LES TERRES DE L'EBRE

**DE REALITAT INCIPIENT A MOTOR DE
DESENVOLUPAMENT?**

LA XARXA DE CIUTATS DE LES TERRES DE L'EBRE: DE REALITAT INCIPIENT A MOTOR DE DESENVOLUPAMENT?

Josep Maria Piñol Alabart
Fundació URV
CELIR

1. INTRODUCCIÓ: PLANTEJAMENT I OBJECTIUS

Els processos socioeconòmics de les darreres dècades generen nous conjunts de xarxes, fluxos i sinergies que articulen i reorganitzen les ciutats i les seves relacions amb l'entorn i en modifiquen la capacitat física i funcional, la qual cosa genera noves dinàmiques i jerarquies, nous usos i noves estructures.

Les Terres de l'Ebre constitueixen un **territori identificat majoritàriament com a espai rural**, degut a la densitat de població i a les dimensions dels seus assentaments (especialment si el comparem amb altres zones de Catalunya). Tot i això, compta amb la seva pròpia malla de poblacions amb capacitat rectora en alguns espais.

En el context català, els nuclis considerats urbans són, estadísticament, els que superen els 5.000 habitants (10.000 en el cas de l'Estat espanyol i altres dimensions diverses en altres països). Tot i això, en el context occidental, poblacions fins i tot més petites –entre els 2.500 i els 5.000 habitants– poden desenvolupar funcions urbanes, especialment si existeixen poblacions menors al seu entorn.

És, de fet, una realitat constatable que Catalunya compta amb un dens teixit de caps de comarca i nuclis subcomarcals amb capacitat rectora, independentment de la seva dimensió. Aquest també és un perfil de poblacions freqüent a l'Ebre, regió caracteritzada per la gran concentració de la població en els assentaments que són cap de municipi. Això **constitueix, potencialment, un factor competitiu** que pot permetre:

- Suplir l'absència d'una o diverses ciutats amb capacitat dinamitzadora i d'arrossegament sobre el conjunt del territori, fet que ajuda a consolidar –i en alguns àmbits a donar certa capacitat multiplicadora– la modesta massa crítica existent.
- Ajudar a superar l'actual manca de vertebració política i a desplegar determinades polítiques.
- Afavorir la qualitat de vida de les persones amb feina i serveis de proximitat.

Els **objectius** del present document són:

- a) Identificar el punt de partida (dimensió i posició dels nuclis urbans existents). Es vol anar més enllà d'una estructura tradicionalment assumida, en la qual Tortosa ha tingut un paper especialment significatiu, per incorporar-hi les entitats locals i supralocals que van emergint.

- b) Valorar el seu potencial per a la configuració de xarxa, així com detectar el nivell d'integració funcional existent i potencial, tenint en compte no només la variable interna, sinó també de posició en els corredors i de projecció exterior.
- c) Proposar algunes orientacions per enfortir aquesta potencial xarxa ebrenca de ciutats.

2. SISTEMES URBANS I XARXES DE CIUTATS

La densitat –i la urbanització que aquesta impulsa– és fonamental per aconseguir economies de concentració i augments de productivitat. Per tant, parlem d'un fenomen plenament lligat amb l'economia.

A diferència del món sorgit de l'ordre internacional basat en els estats, **la humanitat es tendeix a convertir en una espècie sobretot urbana**. Europa és el continent més urbanitzat del món (prop del 75% de la població viu en ciutats). Tot i això, hi ha acusats contrastos territorials en aquesta matèria i en la dimensió de les poblacions.¹

Les ciutats han de ser enteses cada cop més en relació amb l'entorn, fet que permet valorar-ne la importància real. Aquesta anàlisi s'ha de fer en una **doble dimensió**, que constata el paper de les ciutats en l'organització del territori.

- a) **En relació amb l'entorn immediat**, envers el qual cada node tendeix a articular un sistema de centralitat laboral i de serveis. La ciutat organitza directament aquest territori, que pot ser més o menys ampli i compacte, i dona peu a conceptes com sistema urbà, àrea metropolitana, conurbació i, fins i tot, megalòpolis.²
- b) **En relació amb altres nodes, tendint a configurar una xarxa o sistema de ciutats**. Aquestes es relacionen i donen peu a una organització determinada d'un territori més o menys ampli (arribant als nivells continental i mundial).

Pel que fa a la primera dimensió, l'**àrea funcional** és un concepte de geometria variable, des del punt de vista temporal i espacial, i depèn del nivell de desenvolupament de les comunicacions i de la diversitat i abast de les funcions urbanes. La seva delimitació està unida a la jerarquia de ciutats i es pot fer a partir de criteris físics, històrics o socioeconòmics (considerant sempre els fluxos d'intercanvi).

¹ La funció, i no la dimensió, és el paràmetre utilitzat per mesurar el funcionament d'una ciutat. En països desenvolupats, bona part del creixement té lloc en nuclis mitjans i fins i tot petits. Es tracta d'una realitat especialment interessant en el context del present estudi.

² Qualsevol nucli exerceix influència sobre un determinat territori, que pot variar amb el temps. S'articulen territoris organitzats al voltant d'un nucli central amb el qual es produeixen fortes interaccions (fluxos de persones, mercaderies, informació) i del qual depenen (Gómez Orea, 2002).

De manera sintètica, **la relació entre nodes i les xarxes configura l'arquitectura espacial del món actual.**

Taula 1. SISTEMES DE CIUTATS I JERARQUIA URBANA

- Les ciutats són llocs centrals que organitzen el territori circumdant mitjançant les seves funcions de direcció, producció, distribució i consum a través dels serveis proporcionats a la població.
- La localització de les ciutats en l'espai (nombre de nuclis, densitat, distància entre si) i les interrelacions i fluxos (mobilitat de persones, intercanvis comercials i d'altres tipus) que es desenvolupen entre elles donen lloc al sistema de ciutats.
- Jerarquia urbana: els nuclis urbans es disposen i organitzen en un sistema esglaonat segons els nivells de dotació i especialització funcional. Segons la capacitat d'oferir serveis: des de petites ciutats a metròpolis internacionals, passant per ciutats mitjanes, ciutats regionals i metròpolis nacionals.

Font: elaboració pròpia.

El **procés de configuració d'aquestes noves realitats, a partir de les dinàmiques econòmiques i d'innovació**, és el següent:

1. El desenvolupament econòmic comporta adoptar innovacions que transformen l'estructura econòmica d'un país o regió i motiven canvis sectorials i d'ocupació.
2. A banda d'indústries bàsiques orientades als recursos –per exemple, tèxtils properes als rius–, les activitats més ubicades es localitzen primerament en els punts per on entren les innovacions, que solen ser una o poques ciutats (inicialment sempre les grans).
3. La difusió per contagi succeeix un cop dins el país, però per entrar-hi el canal de difusió és la jerarquia de ciutats: salta de la més gran a la segona i tercera sense tocar el territori intermedi fins que, una vegada assentada la innovació, aquesta s'estén per contagi.
4. Progressivament, es generen vincles en nivells i direccions diversos. Per exemple, apareixen sinergies de segon ordre entre nodes de xarxes diferents.

Es produeixen **dinàmiques d'absorció d'inversió i de llocs de treball** (i de talent des d'una perspectiva més actual) **per part dels nodes principals**. Així, es genera un desenvolupament econòmic de trajectòria desigual, que tendeix a afavorir uns nodes i unes zones en detriment d'altres.

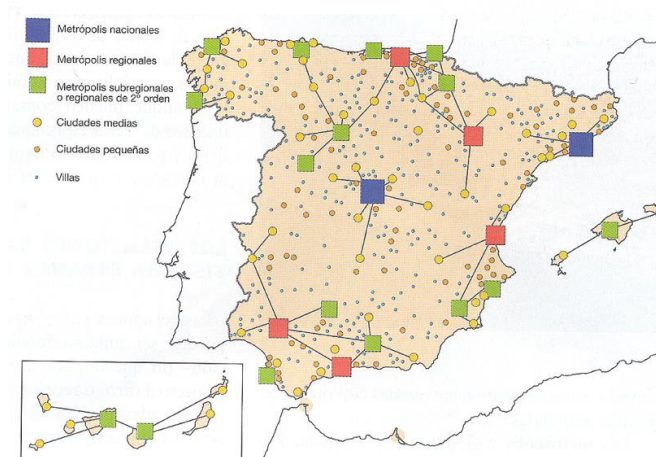
Quan una ciutat creix, les necessitats acostumen a augmentar més ràpidament que les disponibilitats. L'aparició de complexitat en el territori és inevitable, a causa de la dissipació d'energia en l'espai.

A grans trets, es configuren xarxes de ciutats de característiques diverses. A grans trets, poden ser monocèntriques, en forma d'arbre, de tipus policèntric o reticulars (aquestes amb fluxos aleatoris entre nuclis). El predomini dels sistemes policèntrics es refereix a estar estretament associat amb una distribució equilibrada en la importància dels centres urbans en un o diversos nivells.

Cada nivell geogràfic expressa la seva particular xarxa urbana, que s'altera relativament poc en el temps. Per exemple, en el context espanyol podem parlar de:

- a) Una clara bipolaritat amb dues metròpolis.
- b) Una connexió funcional creixent entre aquestes i les metròpolis regionals (per exemple, entre Barcelona i València).
- c) Un altre nivell de centres subregionals, no detectat a Catalunya però que àrees com Tarragona-Reus poden tendir a cobrir des del punt de vista funcional.
- d) Ciutats mitjanes.
- e) Ciutats petites (entre les quals es podria considerar la ciutat de Tortosa, sempre dins aquesta escala).
- f) Viles, nivell corresponent bàsicament a capitals de comarca.

Figura 1. JERARQUIA URBANA DEL SISTEMA DE CIUTATS ESPANYOL

Font: Méndez y Molinero (1993).

És important indicar que tant la dimensió urbana com l'àmbit d'influència (per exemple, regional) no tenen la mateixa consideració segons l'escala territorial (Catalunya, Espanya) de què parlem. Una ciutat petita en una escala pot ser mitjana en una altra. La identificació dels nivells i de les ciutats que s'hi incorporen varia en funció dels criteris metodològics o qualitatius aplicats en l'anàlisi.

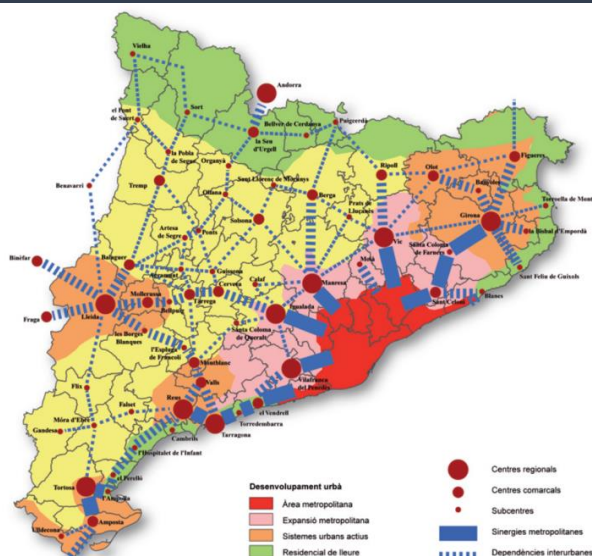
En el context català, la macrocefàlia de la Regió Metropolitana de Barcelona (que integra alhora nodes mitjans com Terrassa, Sabadell, Mataró i altres) es complementa amb una estructura de ciutats mitjanes i de nuclis comarcals i subcomarcals, que articulen Catalunya de manera relativament equilibrada. En aquest nivell, les ciutats ebrenques tenen presència en diversos nivells.

La denúncia de l'esmentada macrocefàlia s'ha vist com la clau per a un endegament territorial més equilibrat, partint de nodes alternatius, de grandària i capacitat diversa que s'articulen sobre el corredor prelitoral.

El pensament urbanístic ha presentat la realitat territorial catalana com una formulació clàssica de la contradicció entre camp i ciutat, reinterpretada en clau moderna, on la ciutat és Barcelona i el camp la resta de la Catalunya ciutat.

A partir de la presa de consciència que tot Catalunya tendeix a ser una única regió urbana, l'accent s'ha posat en el potencial que atresoren les ciutats mitjanes i en les capacitats efectives del territori a partir del sistema de viles i ciutats. A més, el paper de Barcelona tendeix a ser considerat en funció d'un àmbit d'influència molt més ampli que el Principat.

Figura 2. XARXA URBANA DE CATALUNYA I RELACIONS ENTRE ELS NODES

Font: Atles de la nova ruralitat.

La major part d'anàlisis es refereixen a Tortosa com a centre regional, restant el nivell funcional comarcal a Amposta (tot i que el Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre, més orientat a la proposta, identifica també aquest nivell per a Móra d'Ebre i Gandesa). En altres casos es parla de ciutats mitjanes i petites respectivament.

Taula 2. SÍNTESI DEL SISTEMA URBÀ DE CATALUNYA

Jerarquia	Ciutats que el formen
1	Àrea metropolitana de Barcelona (primera corona). S'estén per les comarques del Baix Llobregat i el litoral del Maresme.
2	Ciutats que formen la segona corona metropolitana: Sabadell, Terrassa, Mataró, Granollers, Martorell.
3	Àrees amb influència supracomarcal: Girona, Lleida, Tarragona-Reus*.
4	Altres ciutats mitjanes: Manresa, Igualada, Vic, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú, Figueres, Tortosa.
5	Ciutats petites: inclou la resta de capitals de comarca i alguns nuclis subcomarcals.

*Algunes fonts consideren Manresa com un dels altres grans centres territorials.

Font: elaboració pròpia.

3. LES NOVES NEBULOSES URBANES

Les economies de localització generen avantatges que es deriven de l'emplaçament concentrat d'empreses que realitzen activitats semblants, i per tant del fet de tenir accés a un mercat de treball ja format, amb proveïdors especialitzats, amb coneixement sobre el sector i amb altres elements de suport diversos.

Fins i tot la realitat més propera s'emmarca en un context més ampli de canvi accelerat, que motiva la **configuració de grans nebuloses urbanes de dimensió global** (amb diverses modalitats i dimensió d'assentaments).

La globalització³ tendeix a configurar **eixos o corredors socioeconòmics i urbans –les megaregions– que superen les jerarquies tradicionals, les àrees metropolitanes i fins i tot les fronteres i polaritzen talent i inversions**. Incorporen nuclis diversos i espais lliures en el seu interior.

³ S'hi afegeix progressivament el concepte de metàpolis, que anomena els fenòmens urbans que superen l'escala metropolitana, es deslliguen de qualsevol suport territorial i engloben transports visibles i mitjans invisibles. Representa tots aquells espais que tributen recursos, forces de treball i hàbitat a la metròpolis.

La megaregió constitueix una nova unitat d'anàlisi economicoterritorial.

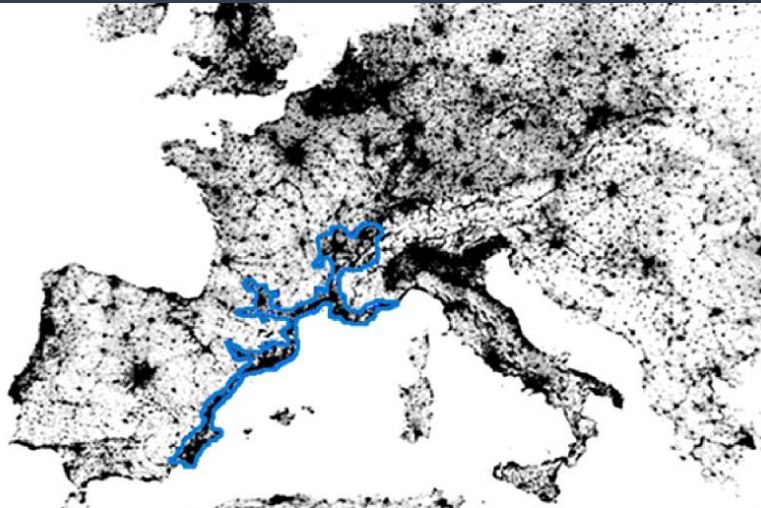
Caracteritzen aquest tipus de noves nebuloses urbanes:

- L'existència d'una o més metròpolis d'escala europea (per exemple Barcelona), que actuen com a catalitzadors.
- El seu assentament sobre grans extensions territorials, a causa de les noves relacions entre la societat i l'entorn.
- També en aquest nivell, un efecte de polarització d'inversió i talent, en detriment d'altres espais.
- La incorporació de fluxos d'informació cada cop més diversos.
- Una incidència en necessitats i potencial de gestió per sobre de les delimitacions administratives. Això ajuda a configurar les megaciutats com a estructures socials dominants i perdurables, més enllà dels països.⁴

El corredor mediterrani, corresponent a la megaregió Lió-Barcelona-Alacant, és un eix d'assentament d'un elevat nombre de nodes urbans, però presenta discontinuïtats.

Un factor clau en les megaregions és que el creixement no parteix d'una aglomeració central i s'estén cap a una àrea buida, sinó que pot abastar moltes altres àrees urbanes, algunes de les quals una mica similars a la central.

Figura 3. MEGAREGIÓ BARCELONA-LIÓ

Font: Trullén et al. (2010).

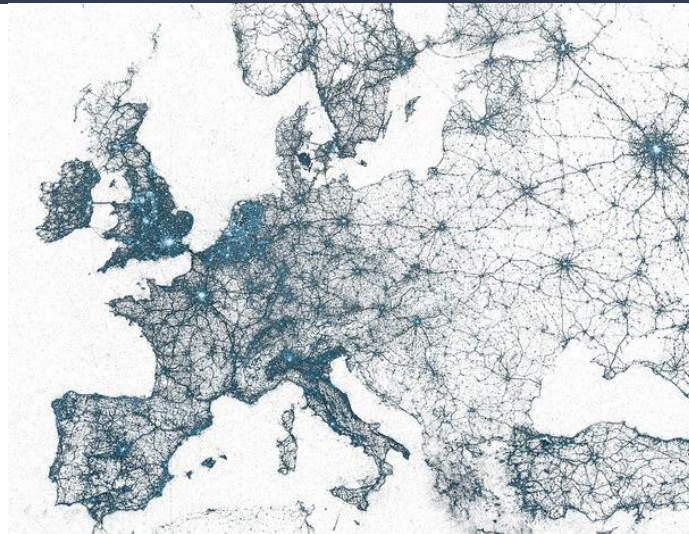
⁴ Així, l'urbanisme es converteix en la forma espacial dominant i en un artefacte cultural compartit del sistema global, amb elements definidors com els mercats, el pragmatisme i el civisme.

Per tant, tendeixen a enfortir-se les xarxes urbanes policèntriques que poden englobar diverses àrees metropolitanes en expansió. **Aquesta nova realitat tendeix a potenciar la figura d'eixos o corredors i determinades agrupacions de nodes en detriment de l'estructura jeràrquica tradicional.**

Les economies d'aglomeració urbanes es poden aconseguir no només d'economies derivades de l'estructura econòmica (i social) concentrada i diversificada, sinó també de les economies generades per les relacions que es desenvolupen a la xarxa de centres i nodes que formen part de la megaregió (economies de xarxa).

El funcionament de les economies d'aglomeració i de xarxa, i la transformació del model econòmic actual cap a un de basat en el coneixement, permet assolir nivells superiors de PIB i, al mateix temps, reduir l'impacte del desenvolupament urbà en termes d'entropia. Quan un sistema esdevé més complex tendeix a reduir la seva dependència energètica, tot incrementant la seva informació organitzada i el seu coneixement.

Figura 4. PUBLICACIONS I INTERRELACIONS A TWITTER EN EL CONTEXT EUROPEU

Font: Twitter Office, a l'enllaç (darrera consulta, 26-1-2018):
<https://www.flickr.com/photos/twitteroffice/sets/72157633647745984/with/8798022019/>

La realitat urbana i territorial de les Terres de l'Ebre no es pot entendre sense el caràcte emergent de la megaregió Lió-Barcelona-Alacant.

4. IDENTIFICACIÓ I PROJECCIÓ DE LES CIUTATS I VILES EBRENQUES

La demografia⁵ és un primer factor d'identificació dels nodes urbans d'un territori. Observem que, de la trentena de municipis ebrencs amb més de 1.000 habitants, deu superen els 5.000 (taula 3). Concretament, sis tenen entre 5.000 i 10.000 habitants. És freqüent, per tant, la dimensió que podem anomenar *de vila*, entenent-la com nuclis amb certa capacitat d'articulació d'urbanitat en relació amb l'entorn, a partir de mercats de treball i/o serveis de base diària.

El 65% d'ebrencs viu en només 9 municipis del Baix Ebre i el Montsià.

Taula 3. DISTRIBUCIÓ DELS MUNICIPIS PER TRAMS I POBLACIÓ AGRUPADA

Dimensió del municipi (hab.)	Nombre	Població agrupada	% sobre Terres de l'Ebre
Més de 30.000	1	33.445	18,63
De 20.000 a 30.000	1	20.572	11,46
De 10.000 a 20.000	2	26.401	14,71
De 5.000 a 10.000	6	41.962	23,38
De 2.500 a 5.000	9	30.661	17,08
Altres	33	26.467	14,74

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat (segons padró 2017).

Tot i la percepció d'un major component rural ebrenca en relació amb altres regions, el poblament, si considerem el centre urbà més representatiu (en aquest cas la continuïtat Tortosa-Roquetes), s'hi concentra fins i tot més que en altres regions catalanes de més densitat.

Taula 4. PES DELS NODES PRINCIPALS EN DIVERSOS ÀMBITS TERRITORIALS

Àmbit	Centre/s	Població centre/s	Població àmbit	Pes centre /total àmbit
Terres de l'Ebre	Tortosa+Roquetes	41.529	179.508	23,13
Alt Pirineu i Aran	la Seu d'Urgell+Montferrer i Castellbò	13.107	71.958	18,21
Com. gironines	Girona+Salt	128.849	741.452	17,38
Ponent	Lleida	137.327	361.138	38,03
Camp de Tarragona	Tarragona+Reus*	234.630	511.335	45,89

*Dades del padró, 2017. En aquest cas es consideren junts els centres regionals de l'àmbit del Camp. En el cas de Roquetes, Montferrer i Castellbò i Salt, s'inclouen per la seva continuïtat amb el nucli principal.
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

⁵ Les dades demogràfiques es basen en l'actualització del padró, per tal d'establir una seqüència més lògica amb les dades dels darrers anys. Com a complement, a l'annex s'inclouen dades dels censos de 2011 i 2011 per a municipis i sistemes urbans.

El riu Ebre i la xarxa viària han estat els elements que han articulat la localització i la grandària dels assentaments. Concentren els volums més grans de població els esmentats pols de Tortosa i Amposta i el corredor litoral.

Tot i la tendència moderada a la baixa, bàsicament per incidència del retorn migratori d'estrangers i l'envelliment, l'evolució demogràfica dels municipis principals permet **identificar els nuclis ebrencs amb algun grau d'urbanitat** i la seva continuïtat, majoritàriament també funcional, amb assentaments contigus.

En els darrers anys, els principals creixements s'han registrat en els nuclis grans i en el corredor litoral, mentre que han estat menors en els caps de comarca interiors.

Taula 5. RÀNKING I IDENTIFICACIÓ DE POLARITATS I NUCLIS CONURBATS*

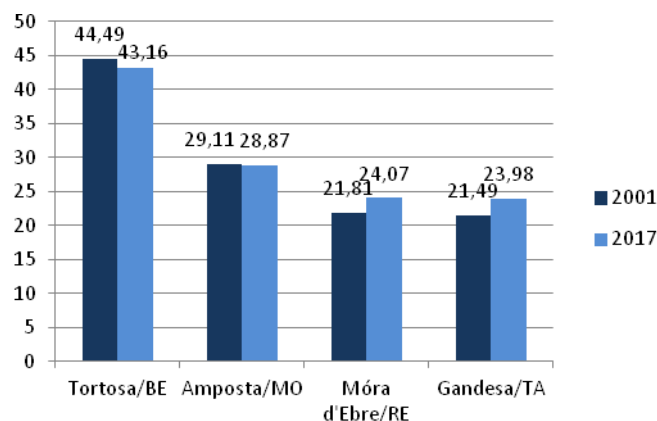
		2001	2006	2011	2016	% var. 01-06	% var. 06-11	% var. 11-16	2017	% var. 16-17
Comarques deltaiques	Tortosa	29.821	34.266	34.432	33.743	14,91	0,48	-2,00	33.445	-0,88
	Roquetes	6.437	7.444	8.280	8.165	15,64	11,23	-1,39	8.084	-0,99
	Tortosa+Roquetes	36.258	41.710	42.712	41.908	15,04	2,40	-1,88	41.529	-0,90
	Amposta	16.760	19.142	21.445	20.654	14,21	12,03	-3,69	20.572	-0,40
	St. Carles Ràpita	11.485	13.488	15.338	14.718	17,44	13,72	-4,04	14.902	1,25
	Deltebre	10.381	10.811	12.302	11.544	4,14	13,79	-6,16	11.499	-0,39
	Sant Jaume d'Enveja	3.304	3.368	3.541	3.516	1,94	5,14	-0,71	3.479	-1,05
	Deltebre+St. Jaume E.	13.685	14.179	15.843	15.060	3,61	11,74	-4,94	14.978	-0,54
	Ametlla de Mar, l'	5.047	6.744	7.649	7.102	33,62	13,42	-7,15	6.887	-3,03
	Ulldecona	5.671	6.229	7.404	6.368	9,84	18,86	-13,99	6.321	-0,74
	Sénia, la	5.322	5.976	6.045	5.654	12,29	1,15	-6,47	5.652	-0,04
	Aldea, l'	3.539	3.795	4.513	4.250	7,23	18,92	-5,83	4.211	-0,92
	Santa Bàrbara	3.332	3.715	3.989	3.774	11,49	7,38	-5,39	3.797	0,61
	Camarles	2.937	3.371	3.600	3.349	14,78	6,79	-6,97	3.270	-2,36
	Ampolla, l'	1.893	2.613	3.529	3.322	38,03	35,06	-5,87	3.334	0,36
	Perelló, el	2.154	2.504	3.336	2.903	16,25	33,23	-12,98	2.884	-0,65
Comarques interiors	Móra d'Ebre	4.788	5.098	5.699	5.574	6,47	11,79	-2,19	5.625	0,91
	Móra la Nova	2.715	3.216	3.289	3.104	18,45	2,27	-5,62	3.070	-1,10
	Móra d'Ebre+Móra N.	7.503	8.314	8.988	8.678	10,81	8,11	-3,45	8.695	0,20
	Flix	4.122	3.960	3.969	3.677	-3,93	0,23	-7,36	3.605	-1,96
	Gandesa	2.629	3.091	3.219	2.999	17,57	4,14	-6,83	3.011	0,40
	Batea	2.000	2.106	2.150	1.967	5,30	2,09	-8,51	1.938	-1,47

* Padró, a efectes igualadors de les dades. Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

L'agrupació demogràfica es confirma a partir del **pes de les capitals de comarca**,⁶ tot i que la presència de nuclis intermedis i del litoral tendeix a moderar aquest pes al Baix Ebre i al Montsià. No obstant això, cal recordar les realitats conurbades de Tortosa-Roquetes i Móra d'Ebre-Móra la Nova.

⁶ Tortosa i Roquetes aglutinen conjuntament el 53,12% del Baix Ebre; Móra d'Ebre i Móra la Nova, el 39,16% de la Ribera d'Ebre.

Figura 5. PES DE LA POBLACIÓ DELS CAPS DE COMARCA EN RELACIÓ AMB LA COMARCA RESPECTIVA (%)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat (padró municipal).

Es poden fer les següents **observacions relatives a la identificació i tipificació dels nodes urbans ebrencs**:

- Es visualitza Tortosa com a centre regional de més dimensió, englobant seus principals nuclis agregats i el municipi adjacent de Roquetes.
- Tot i la reduïda dimensió mitjana, es pot parlar d'una jerarquització adient i d'una cobertura territorial àmplia. Hi ha una vintena de nuclis amb més de 2.000 habitants.
- Alguns nuclis amb proximitat entre ells (afegint Deltebre-Sant Jaume d'Enveja als comentats) tendeixen a actuar de manera funcionalment integrada entre ells, motivant certes variacions en la detecció de la jerarquia urbana (taula 5).
- Les situacions de regressió, a banda dels municipis reduïts de l'interior, han afectat pols amb dinàmiques de reconversió, com Flix i la Sénia. Per ara, això no sembla afectar el seu paper funcional en relació amb l'entorn respectiu.

D'altra banda, la **localització de les activitats econòmiques** –en la qual s'identifica per exemple el paper singular de Tortosa i Amposta– **i de determinats equipaments públics** (instituts, centres d'assistència primària, bombers i altres) confirma el paper dels centres de rodalia.

Taula 6. ACTIVITATS PER MIL HABITANTS EN ELS SECTORS MÉS REPRESENTATIU

	Oficines entitats dipòsit	Activitats industrials	Activitats construcció	Activitats comerç majorista	Activitats comerç minorista
Alcanar	0,66	2,35	6,38	4,13	16,33
Aldea, l'	0,38	2,53	5,63	1,41	7,51
Ametlla de Mar, l'	0,56	2,25	10,70	2,06	11,54
Ampolla, l'	0,38	0,94	7,88	1,03	5,82
Amposta	1,78	12,29	25,24	7,98	41,00
Batea	0,38	4,97	2,81	0,75	3,75
Camarles	0,28	2,35	3,94	1,60	5,25
Deltebre	1,22	4,79	19,23	2,44	21,39
Flix	0,38	3,66	2,53	0,38	6,76
Gandesa	0,47	4,88	3,57	1,60	6,38
Móra d'Ebre	0,66	3,38	8,82	1,60	11,45
Móra la Nova	0,28	3,85	3,38	0,84	6,47
Perelló, el	0,19	2,16	3,19	1,50	4,41
Roquetes	0,47	4,03	10,32	2,44	7,13
St. Carles de la Ràpita	1,22	5,72	15,20	3,94	26,18
Sant Jaume d'Enveja	0,19	1,50	6,76	0,94	4,60
Santa Bàrbara	0,19	3,10	4,50	1,22	5,82
Sénia, la	0,66	8,82	3,47	1,41	10,32
Tortosa	3,10	18,58	29,09	15,48	74,78
Ulldecona	0,47	8,82	5,44	1,97	8,63

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Anuari de Municipis de la Caixa (dades de 2012).

Al mateix temps, es comença a visualitzar, per massa crítica i facilitat d'intercanvi de fluxos, un **sistema Tortosa-Amposta**, que incorpora poblacions veïnes i que pot tenir **certa capacitat aglutinadora** de dinàmiques econòmiques i projectes estratègics. Aquest espai constitueix el més semblant a una centralitat regional, tot i que la seva localització excèntrica dificulta aquesta possibilitat.

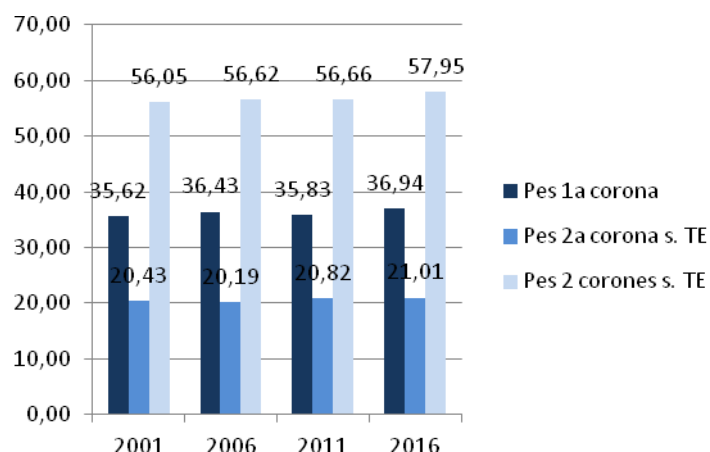
Taula 7. ESPAI URBÀ PRINCIPAL: UNA POSSIBLE IDENTIFICACIÓ DE CORONES

	2001	2006	2011	2016	Var. 01-16	% var. 01-16	2017	Var. 16-17	% variació
Tortosa	29.821	34.266	34.432	33.743	3.922	13,15	33.445	-298	-0,88
Amposta	16.760	19.142	21.445	20.654	3.894	23,23	20.572	-82	-0,40
Roquetes	6.437	7.444	8.280	8.165	1.728	26,84	8.084	-81	-0,99
Aldea, l'	3.539	3.795	4.513	4.250	711	20,09	4.211	-39	-0,92
TOTAL 1a CORONA	56.557	64.647	68.670	66.812	10.255	18,13	66.312	-500	-0,75
St. Carles Ràpita	11.485	13.488	15.338	14.718	3.233	28,15	14.902	184	1,25
Deltebre	10.381	10.811	12.302	11.544	1.163	11,20	11.499	-45	-0,39
Santa Bàrbara	3.332	3.715	3.989	3.774	442	13,27	3.797	23	0,61
St. Jaume d'Enveja	3.304	3.368	3.541	3.516	212	6,42	3.479	-37	-1,05
Camarles	2.937	3.371	3.600	3.349	412	14,03	3.270	-79	-2,36
Masdenverge	1.004	1.077	1.131	1.088	84	8,37	1.067	-21	-1,93
TOTAL 2a CORONA	32.443	35.830	39.901	37.989	5.546	17,09	38.014	25	0,07
TOTAL 2 CORONES	89.000	100.477	108.571	104.801	15.801	17,75	104.326	-475	-0,45

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat (padró).

Es pot parlar d'un **sistema protometropolità**, de límits poc definits, que tendeix a integrar els nuclis principals i que tendeix a guanyar pes demogràfic sobre el conjunt de les Terres de l'Ebre.

Figura 6. PES DEMOGRÀFIC* DEL SISTEMA URBÀ PRINCIPAL SOBRE LES TERRES DE L'EBRE

*Es basen en els municipis de la taula 7.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

D'altra banda, les **eines de planejament** defineixen uns lílindars de població idonis per al desplegament funcional que poden condicionar les expectatives de futur de les poblacions. Per exemple, el Pla Territorial General de Catalunya:

- a) Identificava unes àrees bàsiques territorials i uns àmbits de planejament.
- b) Establia la distribució proposada d'equipaments educatius, sanitaris, culturals i d'altres tipus per als diversos nivells de planejament (municipis, àrees bàsiques territorials, comarques, àmbits territorials, àmbit nacional).

Per la seva banda, el **Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre** (PTPTE) identifica uns nuclis funcionals que s'han d'articular de manera jeràrquica i que parteixen, a grans trets, de les poblacions de més de 2.500 habitants (únicament Batea es troba per sota d'aquesta dimensió pel que fa a assentaments principals). Podem observar com es vol consolidar el paper de Tortosa i les seves extensions nodals i, complementàriament, de les altres capitals de comarca.

Taula 8. JERARQUIA NODAL/FUNCIONAL QUE PROPOSA EL PTPTE*

Nivell	Nucli
Centre regional	Tortosa (+Roquetes+Jesús+Campredó)
Centres comarcals	Amposta, Móra d'Ebre, Gandesa
Centres subcomarcals	L'Aldea, Deltebre, Sant Carles de la Ràpita, Santa Bàrbara, Alcanar, Ulldecona, la Sénia, Flix, Batea.

*Assentaments principals.

Font: Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre.

A banda de definir nivells de protecció dels espais oberts i visualitzar les infraestructures prioritàries de connectivitat, el PTPTE **proposa uns determinats nivells de creixement per als assentaments urbans** –partint d'unes diverses tipologies– que sigui compatible amb una certa contenció de les expectatives d'expansió urbanística. Es proposa, per als diferents assentaments, no només el seu paper en una xarxa nodal jerarquitzada, sinó també aquestes expectatives de creixement atenent a una determinada projecció funcional.

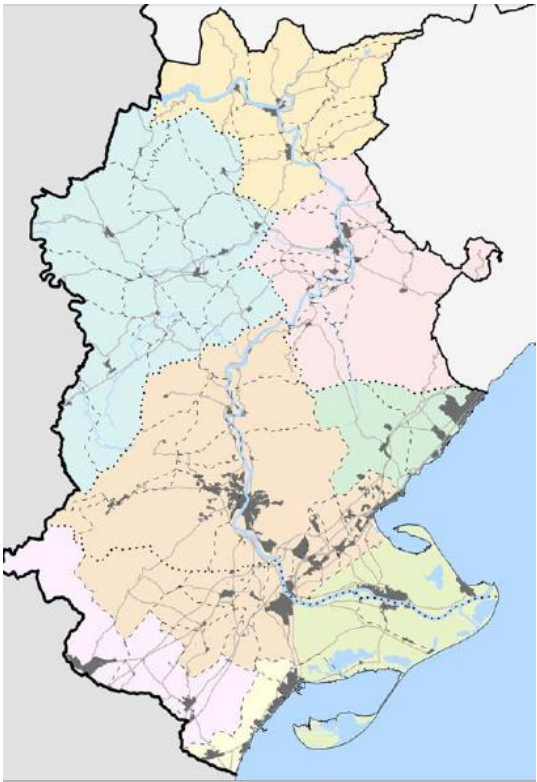
L'objectiu de l'estratègia de **creixement potenciat** és adreçar la major part del creixement urbà a les àrees en millors condicions per reforçar l'estructura de ciutats que vertebrava el territori de Catalunya i, d'aquesta manera, facilitar l'accessibilitat als serveis, reduir les necessitats de mobilitat i de noves infraestructures, i evitar la dispersió de la població i l'activitat. S'assigna aquesta projecció a àrees amb bona connectivitat i sòl apte.

La proposta de creixement potenciat defineix que l'extensió urbana màxima que els plans d'ordenació urbanística municipal poden proposar és, orientativament, el 100% del sòl consolidat a les polaritats regionals i comarcals i als nuclis conurbats, i el 80% del sòl consolidat a les polaritats subcomarcals.

Per la seva banda, el **creixement mitjà** assenyalava els nuclis on és possible un creixement en extensió sense alterar la lògica del model territorial proposat, i acollir més habitatges i llocs de treball dels que els correspondrien d'acord només amb la seva pròpia dinàmica interna. No han d'incrementar en més del 60% l'àrea urbana de caràcter residencial i mixt delimitada a efectes de càlcul.

Les propostes de creixement s'emmarquen, al mateix temps, en un total de **vuit sistemes urbans**, identificats precisament per criteris com el paper dels nuclis principals, el context econòmic i laboral i altres afinitats de tipus territorial.

Taula 9. ESTRATÈGIES PER ALS ASSENTAMENTS PRINCIPALS PROPOSADES PER SISTEMES URBANS (PTP)*

Sistema	Proposta de creixement	
Flix-Ascó	- Potenciat a Flix. - Mitjà a Riba-roja d'Ebre i Ascó.	
Gandesa	- Potenciat a Gandesa i Batea. - Mitjà a Horta St. Joan.	
Móra d'Ebre-Móra la Nova	- Potenciat a Móra d'Ebre i Móra la Nova. - Mitjà a Tivissa.	
Delta	- Estratègia específica per als diversos nuclis.	
Litoral nord	- Mitjà a l'Ametlla de Mar i el Perelló.	
Litoral sud	- Potenciat a Sant Carles de la Ràpita i Alcanar.	
Riu Sénia	- Potenciat a la Sénia i Ulldecona.	
Tortosa-Amposta	- Potenciat a Tortosa, Amposta, Roquetes, Jesús, Campredó, Santa Bàrbara i l'Aldea. - Mitjà a l'Ampolla i Camarles.	

*Els sistemes urbans configuren, a més, àmbits potencials i recomanats de cooperació.

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat.

Les principals **finalitats de les determinacions del PTPTE per als nuclis urbans** són:

- Potenciar polaritats urbanes vertebradores, amb dotació de transport públic i equipament territorial.
- Propiciar el desenvolupament en les localitzacions de més aptitud i capacitat.
- Assolir masses crítiques de població i llocs de treball que facilitin la disminució de les necessitats de mobilitat.
- Facilitar la integració dels creixements urbans, la mixticitat d'usos i àrees socialment cohesionades.
- Frenar l'extensió i evitar i corregir la dispersió d'usos i edificacions, preservant el patrimoni i reduint els impactes en el paisatge.

A banda del paper que es proposa per a cada nucli en el context del PTPTE, les **expectatives de creixement** dels nodes urbans ebrencs depenen de moltes variables, com són:

- La seva accessibilitat en relació amb els sistemes de mobilitat.
- La pròpia activitat econòmica i dinàmica de creixement.
- El potencial de sòl residencial i empresarial disponible (identificat en les respectives eines d'ordenació).⁷

Evidentment, les polítiques d'habitatge, en bona part regulades per normatives generals, i la mateixa dinàmica demogràfica, han d'incidir en les expectatives de creixement en general.

Taula 10. SÒL RESIDENCIAL I MIXT (Ha) PROXIMITAT A LES ESTACIONS FERROVIÀRIES

	Sòl residencial i mixt (urbà i urbanitzable)	Sòl en un radi de 1.000 metres d'una estació de ferrocarril	Sòl residencial i mixt en un radi de 1.000 metres d'una estació de ferrocarril
Baix Ebre	3.855,8	1.703,0	298,2
Montsià	1.287,5	314,2	55,9
Ribera d'Ebre	380,1	1.355,0	154,3
Terra Alta	161,0	209,7	0,0
TOTAL	5.684,4	3.581,9	508,4

Font: Làmines d'Informació Territorial. Institut d'Estudis Territorials (a partir d'informació de 2011).

A més, la configuració dels nuclis de població més significatius té a veure amb els respectius **projectes urbanístics**, que inclouen com a tipologies més representatives:

- Intervencions de rehabilitació dels nuclis antics, en el marc de programes com l'anomenada Llei de barris (per exemple, Tortosa i Móra d'Ebre).
- Àmbits d'expansió, actualment sobretot orientats a activitats terciàries (per exemple, Portals de Ciutat a Tortosa).
- Sòl empresarial i logístic, amb una orientació progressiva a l'especialització (per exemple, entorn de l'estació de l'Aldea, àrea especialitzada en el moble a la Sénia, espais a reconvertir a Flix i Roquetes i altres).
- Intervencions de millora de la vialitat en clau local.

En un context de regeneració urbana més que d'expansió, aquests projectes no han de variar, en principi, els nivells funcionals en el si de la xarxa urbana.

⁷ Per exemple, i tot i el context econòmic actual, és evident que espais com l'entorn de l'estació de l'Aldea i el port dels Alfacs tenen una projecció de futur superior a altres àrees, per la seva localització en un sistema potencial de mobilitat, logístic i d'infraestructures en general.

Taula 11. ORDENACIÓ TERRITORIAL I IDENTIFICACIÓ D'UNA XARXA DE CIUTATS

Els plans d'organització territorial utilitzen una gran diversitat de metodologies per definir la jerarquia urbana. Entre els criteris existents, que a vegades s'utilitzen de manera combinada, destaquen els següents:

- Jerarquia establerta pel pes demogràfic de cada nucli i/o la seva àrea d'influència.
- Jerarquia establerta per la quantitat i especialització de les funcions urbanes.
- Jerarquia establerta per la capacitat d'atracció d'un nucli urbà i per la mobilitat que generen els serveis que presta, condicionada pel nivell d'accessibilitat.

El diagnòstic del sistema d'assentaments existent, previ a l'elaboració de qualsevol pla d'ordenació, pretén valorar:

- La facilitat/dificultat de la població per accedir a tots els punts i recursos de l'àmbit territorial.
- La funcionalitat per cobrir les necessitats de béns i serveis per a la població.
- L'accés als llocs de treball.
- La facilitat o no amb la qual es produeixen els intercanvis.
- Les connexions de l'àmbit territorial amb l'exterior.

Font: José Salazar (2012).

5. DINÀMIQUES D'INTEGRACIÓ ENTRE ASSENTAMENTS

El funcionament orgànic de la regió ha de ser considerat en clau interna i també de relació amb l'entorn. En aquest context, **tenen un paper fonamental les xarxes de comunicacions**, en el qual les xarxes viàries i ferroviàries són els principals elements d'articulació territorial. En els corredors que generen hi ha els assentaments que configuren la xarxa de ciutats.

El principal element de connectivitat amb l'exterior és l'**eix que configura l'autopista AP-7**, complementàriament a la carretera N-340 (ja autovia A-7 eals territoris veïns) i l'eix ferroviari paral·lels. L'efecte dels peatges i les limitacions d'aquestes xarxes són fonamentals per a la no inserció adient dels nodes propers –per exemple, l'Ametlla de Mar, l'Aldea, Amposta, amb Tortosa de manera més subsidiària– en el corredor mediterrani.

Altres vies fonamentals –però novament amb dèficits de configuració per consolidar-les com a eixos competitiu– estructuren les Terres de l'Ebre i les vertebraren amb l'entorn:

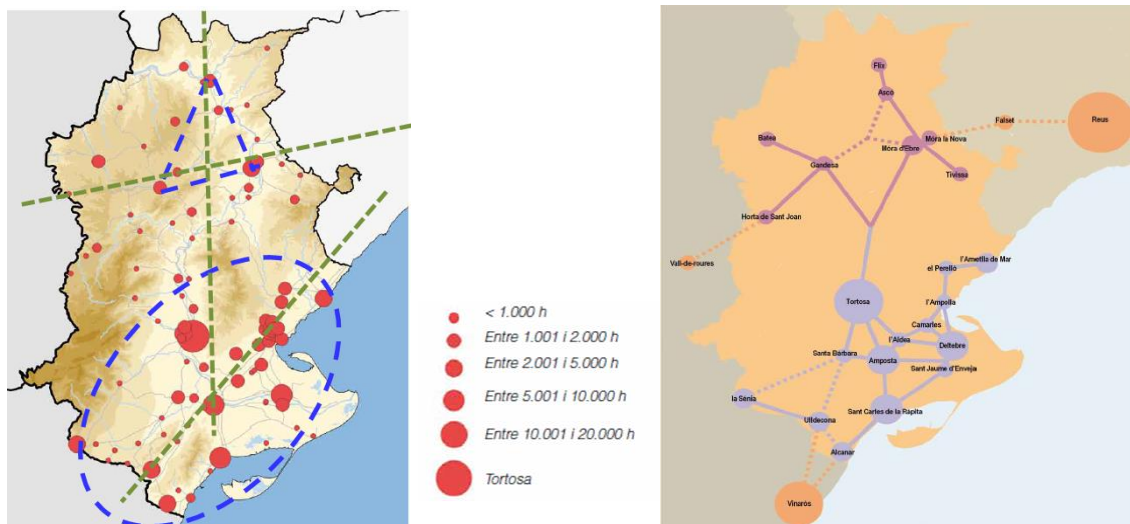
- L'Eix de l'Ebre (C-12), que connecta el pla de Lleida amb el Delta i alhora enllaça nodes com Flix-Ascó, Móra d'Ebre-Móra la Nova, Tortosa-Roquetes i Amposta, amb Sant Carles de la Ràpita i l'Aldea com a nuclis complementaris.
- La carretera N-420, que connecta el Baix Aragó amb Reus i Tarragona, articulant alhora les comarques interiors mitjançant nodes com Gandesa i, novament les dues Móres (amb Falset com a node complementari).

Els corredors exteriors ajuden també a vertebrar internament, però generen disfuncions per les seves mancances estructurals. Per la seva banda, les carreteres comarcals incorporen altres polaritats també complementàries, com pot ser Batea.

Des d'un punt de vista de localització i d'integració, i per efecte del medi físic, de les xarxes comentades i de la localització econòmica, **els assentaments ebrencs es vertebraren sobre dues subzones o sistemes** que presenten encara dèficits de connexió funcional, a l'entorn de Tortosa, Amposta i Sant Carles de la Ràpita i del triangle Flix-Móra-Gandesa respectivament.

Des del punt de vista de la mobilitat (i segons dades de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans) es pot establir una **diferenciació en trens grans blocs**: el conjunt Baix Ebre-Montsià, la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. Mentre que entre el Baix Ebre i el Montsià les connexions són més de 20.000, cap de les altres combinacions arriba a les 2.000.

Figura 7. CORREDORS I ARTICULACIÓ DE NODES

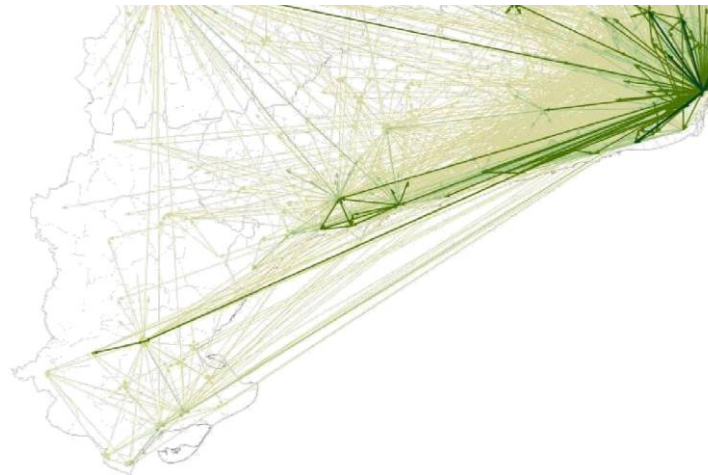

Font: elaboració pròpia/Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre.

Al mateix temps, **cada subzona té vinculacions externes relativament diferents** (per exemple, el sud es relaciona força amb el Baix Maestrat i el nord amb el pla de Lleida i el Camp de Tarragona). Aquestes vinculacions es fonamenten en la mobilitat laboral i, especialment, per serveis especialitzats.

Això és afavorit per la manca de nuclis significatius en el punt de trobada entre les comarques interiors i litorals, que dificulta la vertebració funcional del conjunt. Aquesta mateixa dinàmica es confirma en àmbits com els mercats de treball i els canvis de residència.

Figura 8. EVOLUCIÓ DE LES MIGRACIONS INTERNES A CATALUNYA (2000-2010)

FONT: Làmines d'informació territorial. Institut d'Estudis Territorials.

Altres dinàmiques internes de les Terres de l'Ebre, en part com a resultat del funcionament dels esmentats sistemes o subsistemes, són:

- El **paper de Tortosa**, encara significatiu al Baix Ebre i al Montsià, i en part a la Terra Alta, al Baix Maestrat i una mica menys a la Ribera d'Ebre i el Matarranya. Aquest paper es fonamenta en les noves funcions institucionals –que garanteixen algunes parcel·les d'influència sobre els 52 municipis– i universitàries.
- El nivell funcional específic que representen les **altres capitals de comarca**, fonamentat en bona part en activitats vinculades a l'Administració catalana. Això constitueix una base per al manteniment i/o el desplegament de determinades activitats privades i per a una evolució demogràfica més progressiva que en els entorns respectius (s'hi localitzen parelles joves).
- La realitat diferenciada de la **franja litoral**, que registra dinàmiques econòmiques i demogràfiques més accelerades que el conjunt i que tendeix a fer bascular les dinàmiques territorials, però que segueix representant un espai de discontinuïtat en l'arc mediterrani. Es pot parlar de particularitats entre els nodes situats al nord i al sud del Delta.
- La particularitat del **corredor del Sénia**, marcat per una elevada interacció entre els seus municipis i el nord del País Valencià.

- La identificació del **conjunt Ribera-Terra Alta⁸ –extensiu al Priorat–** com a espai d'elevada ruralitat però amb cohesió i amb un paper d'equilibri (sistema Falset-Flix-Móra-Gandesa del Pla Territorial General). En aquesta àrea hi ha molts nuclis de més de 1.000 habitants, que garanteixen certa viabilitat territorial. El node Móra d'Ebre-Móra la Nova hi actua com a centre de referència terciària, tot i que Lleida i Tarragona-Reus capten fluxos especialitzats.
- La realitat diferenciada dels **nuclis amb dinàmiques de desindustrialització** (Flix-Ascó, Roquetes, la Sénia) i dels **espais de muntanya** (fonamentalment als Ports), que comporten també necessitats específiques de gestió. Aquestes realitats són independents de les delimitacions administratives.

6. CONCLUSIONS: ELEMENTS DE REFLEXIÓ DES DE LA SITUACIÓ ACTUAL

A. Consideracions generals

- **La globalització té una incidència directa en l'àmbit urbà, ja que fa variar les escales, potencia uns corredors i ciutats i en perjudica uns altres.** El poder es desplaça de dalt a baix i es mou globalment de ciutat en ciutat per circuits específics. Les principals transaccions no es produeixen entre administracions, sinó entre empreses.
- Els ritmes de creixement estan fonamentats en la descentralització dels espais centrals, i superen les formes d'extensió urbanes contínues en forma de “taca d'oli” vers formes de creixement basades en la proximitat a les xarxes. Espais considerats rurals són realment formes d'habitació vinculades a les ciutats.
- Al mateix temps, prenen força progressivament corredors socioeconòmics que inclouen sistemes diversos.
- La densitat –i la urbanització associada– és essencial per aconseguir economies de concentració i augments de productivitat en un territori. La connectivitat a i entre les ciutats, per mitjà de sistemes sostenibles i assequibles, serà la base de l'economia global, inclusiva i eficient del futur.
- Les infraestructures tenen un paper fonamental en la vertebració d'un sistema de ciutats; però, més enllà, la captació de talent és una estratègia i, al mateix temps, un indicador de la competitivitat dels centres urbans.
- Una connexió adient amb les grans ciutats i la disponibilitat d'un sistema de ciutats permet difondre el desenvolupament en el territori, un creixement ordenat i l'accés als serveis.

⁸ La Terra Alta, alhora, funciona com un únic sistema de centralitat de base diària a l'entorn de Gandesa, amb referències com el centre de secundària.

- **Les polítiques de desenvolupament no poden equilibrar totalment el territori, donades les inèrcies de localització.** Això es pot compensar amb la creació de pols de desenvolupament.
- La urbanització és un fenomen massa important per deixar-lo únicament en mans de les ciutats. Cal considerar-lo en els diversos nivells, partint d'un nou marc de diagnosi.

B. Posicionament competitiu de les Terres de l'Ebre

- **Les Terres de l'Ebre són un espai de discontinuïtat en l'EURAM,⁹ l'arc mediterrani o la megaregió Lió-Barcelona-Alacant** (un dels eixos europeus de desenvolupament). El territori representa una de les cruïlles potencials entre els principals eixos peninsulars, però hi ha espais més ben posicionats i amb més massa crítica.
- L'efecte de les dinàmiques de descentralització incideix en espais com Girona, el Penedès, el Camp de Tarragona i la Catalunya Central, i tendeix a estructurar una gran nebulosa urbana. Aquest efecte no arriba pràcticament al sud, per la localització perifèrica i l'efecte dels peatges.
- **La demografia i el context econòmic estableixen unes limitacions per a la densitat urbana i el desenvolupament.** Les Terres de l'Ebre constitueixen, en termes econòmics, un mercat secundari.
- Orientar el posicionament competitiu en un marc geogràfic més ampli pot ajudar a atenuar el caràcter perifèric de la regió amb relació a Catalunya.
- La proximitat relativa a Barcelona (ciutat alfa, en el sistema mundial) és un element d'oportunitat en relació amb altres zones de densitat equivalent.
- Un enllaç adient amb les àrees properes i un sistema propi suficient facilitaria no només el desenvolupament i la contribució al corredor, sinó també un creixement ordenat i un millor accés als serveis.

C. Vertebració interna i identificació de nodes i dinàmiques territorials

- La configuració del territori parteix de factors físics, culturals i polítics, i no tant d'una unitat socioeconòmica. La vertebració nord-sud és relativament recent i existeixen dèficits de connectivitat.
- El paper funcional de Tortosa es pot consolidar per la institucionalització i la inversió privada que aquesta pot incentivar, però difícilment podrà assumir a mitjà termini el nivell d'especialització d'altres centres regionals.
- L'estructura urbana no evita els moviments centrífugs vers centres exteriors d'igual o més capacitat funcional (Tarragona-Reus, Lleida, Alcanyís, Vinaròs, Castelló). És d'esperar la seva continuïtat, especialment en els àmbits privats.

⁹ Espai de cooperació proposat com a euroregió des de l'Institut Ignasi Villalonga, i que integra Catalunya, el País Valencià i les Balears, a banda d'Andorra i el departament dels Pirineus Orientals.

- L'àrea Tortosa-Amposta té potencial relatiu per al funcionament com a sistema urbà principal, amb possibilitat d'integració en el corredor i d'articular en part les Terres de l'Ebre. Existeixen indicis d'orientació metropolitana entre alguns dels nuclis.
- Aquest sistema es pot complementar amb la resta de caps de comarca i nuclis subcomarcals, que presenten una distribució extensiva (fins i tot en les zones interiors). Cadascun genera fluxos amb l'entorn respectiu, però no hi ha prou interrelació entre ells.
- És previsible que els factors de localització determinin una projecció comparativament creixent a la zona sud/litoral en detriment de l'interior, però això no hauria de condicionar la funcionalitat dels nodes.
- **La malla reticular/policèntrica detectada compensaria en part la manca d'un nucli urbà amb capacitat funcional sobre el conjunt.** El seu funcionament coordinat, respectant les particularitats i vinculacions diverses, pot garantir un efecte de conjunt superior a la suma de les parts.

D. Aspectes de gestió i projecció com a xarxa

- Hi ha poca coordinació entre els agents per fer propostes globals que incideixin en les **inèrcies localistes** i el **mimetisme de les actuacions**. Tot i això, hi ha recursos competitiu si es canvia d'escala. Cal tendir a una convergència global i local d'objectius.
- Cal aprofitar les eines de planejament territorial i urbanístic, així com els plans estratègics, per tal de disposar d'una base –a prioritzar– per a la presa de decisions.
- **L'absència de creixement és un element d'oportunitat** per avançar en les polítiques de regeneració urbana i en la reflexió dinàmica sobre el paper de cada node en el sistema.
- L'articulació conjunta dels potencials de les ciutats, conjuntament amb les *ammanities* inherents al territori (per exemple, la qualitat ambiental) i el foment d'altres, pot constituir un factor per a la fixació i captació de talent, a partir d'una estratègia específica de promoció.
- La singularitat d'alguns dels nodes fa especialment important la seva gestió activa per part d'instàncies superiors a les locals. És el cas, per exemple, dels municipis litorals, de l'Aldea, com a potencial nucli amb capacitat de lideratge logístic i de la mobilitat, o del sistema Flix-Ascó, com a nuclis afectats per dinàmiques de desindustrialització.
- És important considerar els diversos elements de gestió urbana en la visió com a xarxa (administració, prestació de serveis, infraestructures, govern, finances).

Taula 12. UN BALANÇ DE PARTIDA PER A LA XARXA DE CIUTATS

Aspectes positius o d'oportunitat	Aspectes negatius o d'incertesa
- Localització central a la cruïlla dels corredors mediterrani i Vall de l'Ebre. - Eixos amb potencial de vertebració interna/externa. - Xarxa articulada dels nuclis urbans principals com a sistema potencial. - Homogeneïtat Ribera-Terra Alta d'una banda i Baix Ebre-Montsià de l'altra. - Opcions de cooperació (general i sectorial) amb zones veïnes. - Atractiu natural i patrimonial com a elements d'atractiu diferenciador. - Potencial lligat a EbreBiosfera com a factor de vertebració de projectes.	- No posició activa en els corredors estratègics ni estructura pròpia de mobilitat. - Disfunció entre realitat política i dinàmiques socioeconòmiques (no cohesió). - Mercat secundari i poca optimització dels factors de localització. - Dificultats de vertebració interna (aspectes territorials i de gestió) i enclavaments. - Ciutats més potents a l'entorn. - Entorns locals amb percepció ambiental negativa. - Insuficiència de logística i serveis especialitzats.

Font: elaboració pròpia.

7. UNA PROPOSTA BÀSICA: ORIENTACIONS GENERALS ADAPTADES A L'EBRE

Una xarxa de ciutats no és només un vector d'articulació interna d'un territori (que permet superar la dicotomia urbà/rural), sinó un element d'equilibri en relació amb àmbits més amplis i de contribució a la globalització.

L'impuls d'eixos de desenvolupament i de xarxes de ciutat és una eina bàsica per al desenvolupament i per a la sostenibilitat. Els criteris per afavorir les xarxes urbanes estan cada cop més ben definits.

De fet, fomentar xarxes de ciutats té plena coherència amb l'estratègia urbana del Banc Mundial per a la propera dècada, ja que incorporen aspectes de dinamització econòmica i de cohesió social, però també d'administració, finances i govern.

La proposta d'una jerarquia urbana de futur ha de servir per potenciar el paper dels nuclis urbans que han d'intervenir en aquesta estratègia de reequilibri, si és que aquest es planteja com a objectiu. També es pot anar vers un objectiu d'eficiència, buscant la localització més adient per obtenir la major rendibilitat de la inversió pública.

L'objectiu de l'ordenació territorial i la resta de polítiques en relació amb el sistema de ciutats és contribuir a aconseguir una xarxa en la qual no hi hagi grans desequilibris jeràrquics ni àrees desconnectades, a partir d'un suport a les economies urbanes i la intervenció en zones amb dinàmiques específiques i altres. Una incidència favorable de les polítiques actives pot generar un sistema coordinat i el corresponent efecte d'arrossegament en un espai regional.

Taula 13. NECESSITATS I POLÍTIQUES* PER ENFORTIR UN SISTEMA DE CIUTATS

Necessitats	- Disposar d'un marc de treball d'abast nacional/regional, que vinculi política territorial, paper de les ciutats i polítiques de desenvolupament econòmic territorial. - Evitar la ciutat com a focus de simple negoci immobiliari. - Planejament integral/integrat. - Partir d'una bona caracterització dels models de desenvolupament. - Incorporar l'adaptació a les tendències de canvi: demogràfic, sociocultural, macroeconòmic, d'entorn empresarial i tecnològic, ambiental, urbanístic i d'altres. - Identificar les ciutats que tenen capacitat d'articular eixos de desenvolupament. - Dotar de serveis i equipaments de manera equilibrada (sempre amb el criteri relatiu de dimensió, posició i nivell funcional). - Actuar en funció de cada nucli i del seu paper en el conjunt.
Polítiques	- Mesures polítiques/organitzatives: planejament supramunicipal i més flexible, coordinació de serveis, enfortiment de la regió (millores de governança), superació dels cicles electorals, processos de capacició. - Polítiques sectorials: per exemple, selecció de mitjans de transport adients, foment de zones de vocació agrícola, agenda coordinada en ordenació. - Incidència de polítiques d'abast nacional: reflexió sobre tendències urbanes, problemes i oportunitats; definició de criteris en àmbits com la protecció i recuperació dels nuclis antics; política d'habitatge. - Política integral de promoció conjunta.

*Tenir en compte també infraestructures, recursos humans i altres.

Font: Misión del Sistema de Ciudades (2014).

En aquest sentit, hem observat que **les Terres de l'Ebre gaudeixen d'una certa malla urbana, de configuració policèntrica, que previsiblement es pot tendir a consolidar a mitjà i llarg termini**. Això diferencia en part la regió de zones com el Camp de Tarragona, Ponent o Girona, amb una major dimensió dels principals nuclis urbans en relació amb la resta de ciutats (situació que té aspectes positius i negatius).

Les **xarxes reticulars i policèntriques** són les que millor responen als reptes d'equilibri i competitivitat territorial. La realitat ebrenca, tot i que requereix un major dimensionament socioeconòmic en general, presenta les característiques d'un espai d'oportunitat per a la vertebració urbana i territorial. Una xarxa ebrenca de ciutats es podria identificar sota el concepte de ciutats regió.

Aquesta possibilitat comporta una gestió activa, en clau estratègica i de cooperació, que tingui alhora visió local i de conjunt, amb la finalitat de disposar d'eines per al desenvolupament econòmic i l'equilibri intern, transformant la regió en un espai estructurat i connectat.

Taula 14. BENEFICIS DE L'ACTUACIÓ COM A SISTEMA

- Afavorir una dinàmica integrada i de vertebració regional progressiva, compatible amb els vincles existents amb els nodes i regions de l'entorn.
- Consolidar un sistema urbà principal amb creixent capacitat motriu o d'arrossegament.
- Millorar el paper dels nodes existents, alguns dels quals tendeixen a l'afebliment demogràfic i funcional, per tendir a un policentrisme efectiu.
- Incrementar, com a resultat dels punts previs, la dinàmica de les zones menys denses i relativament poc accessibles.
- Millorar la contribució de l'Ebre a l'equilibri català i a l'articulació de l'eix mediterrani o la megaregió, i esdevenir-ne una de les cruïlles.

Font: elaboració pròpia.

Tot seguit es despleguen uns possibles àmbits d'actuació, no exhaustius i amb diferents graus de concreció, que poden ajudar a prioritzar els marcs estratègics existents vers els objectius. Es proposen, més aviat, en clau de reflexió oberta per als agents territorials, juntament amb les eines de planificació estratègica i territorial vigents.

1. Prioritzar les intervencions en infraestructures per a la cohesió, la connectivitat i la competitivitat

Les decisions sobre desenvolupament del territori i infraestructures que es prenguin ara a les Terres de l'Ebre tenen una transcendència que va més enllà del mateix territori. Es tracta de funcionar com a cruïlla real, amb infraestructures que aportin competitivitat, vertebració i qualitat de vida.

- Generar visió estratègica i priorització de les demandes en infraestructures.
- Continuar les gestions per a la configuració de l'A-7, paral·lelament a la gestió de peatges i a les mesures de seguretat a l'N-340.
- Tendir a configurar la C-12 o Eix de l'Ebre i l'N-420 com a vies d'altres prestacions, incloent-hi les variants i les millores de seguretat i adequació de cruïlles necessàries.
- Afavorir la capil·laritat viària en la resta de la xarxa, facilitant la connexió entre els nuclis de cada subsistema.
- Optimitzar l'Aldea com a nucli ferroviari i millorar les prestacions i serveis a la línia Casp-Móra-Reus.
- Consolidar una estructura regional de mobilitat pública, que reforci prioritàriament les condicions d'accessibilitat a cada assentament o nucli laboral i de serveis.
- Afavorir el desplegament de la resta de xarxes de serveis, introduint-hi criteris d'innovació que permetin suplir la reduïda densitat comparativa (per exemple en el camp de l'energia i en les TIC).

2. Afavorir un nou model econòmic i la competitivitat empresarial

La promoció activa dels beneficis de la concentració pot tenir importants resultats en termes de creixement econòmic i de vertebració. Fomentar un sistema de ciutats permet impulsar el desenvolupament, a partir de l'increment de la massa crítica, l'ampliació dels mercats empresarials i l'aposta per activitats generadores de valor i de baix impacte.

- Afavorir polítiques integrals de millora dels recursos humans, deixant de banda la subvenció de la falsa ocupació a favor de les estructures educatives i una formació adaptada a les necessitats actuals (en els diversos nivells).
- Desplegar estratègies específiques de captació de talent, que aprofitin els atractius de la regió.

- Exercir una participació activa en el projecte Catalunya Sud Regió del Coneixement, des del lideratge del campus Terres de l'Ebre i la implicació d'ens estratègics (per exemple el COPATE).
- Implementar projectes de modernització sectorial i clusterització i d'impuls de l'R+D+I, en el marc de la gestió activa de projectes europeus. Desplegar projectes locals-supralocals en espais amb potencials específics en sectors com l'energia, l'economia circular, la logística i altres.
- Analitzar les opcions de readaptació de l'IDECE i les àrees comarcals de promoció econòmica, en clau d'agència/es.
- Implantar una política activa i d'abast regional per a l'aterratge d'empreses, que prioritzï unes localitzacions estratègiques adaptades a l'economia del coneixement i a mecanismes de gestió actuals (incloent-hi una gestió supramunicipal mancomunada en els casos en què sigui possible).
- Establir acords amb ciutats i regions properes per configurar corredors de desenvolupament (prenent exemples com la B-30 i la C-17), amb la implicació dels diversos agents, incloent-hi les universitats.

3. Gestionar activament la consolidació de nodes urbans i sistemes específics per a la vertebració interior i exterior

En la mesura que sigui possible, cal incidir en l'àmbit funcional dels nodes principals per tal de mantenir l'equilibri de conjunt, monitoritzant l'evolució dels diversos nuclis dins una visió integrada. Es tracta de tendir a una progressiva convergència de prioritats globals i locals.

- Visualitzar i identificar clarament els nodes interns des d'un punt de vista jeràrquic, considerant el centre regional, centres comarcals i subcomarcals i altres assentaments (i al mateix temps els sistemes i corredors). Comportaria l'articulació d'un sistema d'informació regional especialitzat i l'edició d'informes periòdics, seguint els criteris d'ens com l'INSEE francès.
- Concretar les previsions de desplegament urbanístic incloses en les eines de planejament, prioritzant les accions de regeneració i de compactació dels nuclis (criteris de la Llei del sòl).
- Afavorir projectes urbanístics i estratègics especialitzats i intercomplementaris, defugint el mimetisme, preferiblement a partir d'una política regional i supraregional d'assessorament i de suport.
- Prioritzar les intervencions necessàries per a l'equipament dels nuclis en clau de retenció i captació de talent, incloent-hi equipaments especialitzats diversos, nous espais de treball i altres.

- Implantar polítiques coordinades d'habitatge, pensant en les necessitats de col·lectius específics i en la voluntat de captar un determinat perfil de residents.
- Afavorir la participació activa de Tortosa en el context de les ciutats mitjanes de Catalunya i de l'EURAM, gestionant l'efecte en aquells serveis encara no desplegats i avaluant la implantació d'una referència de coneixement sobre aquesta dimensió de ciutats.
- Afavorir l'acord entre Tortosa, Amposta i els municipis veïns (amb Roquetes i l'Aldea com a prioritats) per assolir la massa crítica necessària com a potencial centre funcional regional i com a espai de localització de serveis especialitzats i activitats innovadores, així com de sistemes actuals de mobilitat.
- Redactar un pla director urbanístic conjunt, que prioritzi la disponibilitat de polaritats econòmiques competitives i amb dotació adient en l'espai indicat.
- Establir contactes amb l'eix Vinaròs-Benicarló-Peníscola, enllaçant el nucli regional ebrenc mitjançant Sant Carles de la Ràpita i Alcanar, per a la configuració progressiva d'un espai conjunt estratègic, amb potencial real per tenir un paper actiu en la configuració de l'EURAM i el corredor mediterrani.
- Desplegar els serveis d'abast comarcal que encara no tinguin les altres capitals de comarca, i la participació activa d'aquestes en projectes conjunts d'orientació a l'economia del coneixement.
- Afavorir vinculacions específiques entre nuclis propers per a la configuració adient i competitivitat dels sistemes urbans (per exemple, zona del Sénia, litorals nord i sud, sistema Móres, sistema Flix-Ascó). Inclou la determinació de prioritats estratègiques conjuntes i la incentivació de projectes en els nuclis de dimensió funcional subcomarcal.
- Visualitzar, en les comarques interiors, un sistema Flix-Móra-Gandesa (complementat amb Falset) que permeti treballar amb criteris d'equilibri i massa crítica suficient.
- Aplicar polítiques de desenvolupament rural actuals que permetin la viabilitat de les diverses zones de baixa densitat i relatiu enclavament, ajudant a la viabilitat dels nodes que es localitzen en el seu entorn immediat.
- Implementar, novament des d'una òptica regional (i també amb el suport del govern català), mecanismes específics de reactivació de les localitzacions de més potencial empresarial (com l'Aldea) i dels espais amb necessitats de diversificació (Flix).

4. Governança i gestió del sistema

La consolidació de les Terres de l'Ebre sota la visió *ciutats regió* i la seva contribució a Catalunya i a l'arc mediterrani comporta una voluntat activa d'actualitzar els mecanismes de governança i de transformar les actituds localistes –i fins i tot personalistes– cap a un plantejament de concertació estratègica entre els agents.

- Dur a terme les gestions necessàries per reactivar i prioritzar el Pla Estratègic per a l'Empresa i l'Ocupació de les Terres de l'Ebre, conjuntament amb l'afavoriment d'estratègies locals (com el pla estratègic de Tortosa), supralocals/comarcals i sectorials.
- Recuperar i consolidar les funcions de delegació territorial, establint funcions de coordinació de les demandes de la regió envers els nivells administratius superiors.
- Afavorir mecanismes flexibles de millora immediata de la governança (per exemple, la Mancomunitat de l'Ebre a partir dels quatre consells comarcals) i incentivar la cooperació en projectes concrets amb zones veïnes (àrees urbanes com Tarragona-Reus, Lleida i Castelló o bé comarques com el Priorat o el Matarranya). Tot això, de manera coordinada amb la voluntat de generar corredors interns/externs de desenvolupament.
- Establir mecanismes de priorització d'inversions a partir de projectes supralocals i regionals estratègics i prioritzats, que aprofitin fonts de finançament concretes (des dels PECT fins als ajuts nuclears).
- Afavorir la participació activa en mecanismes d'anàlisi i debat i en possibles projectes derivats de la tasca de l'Institut Ignasi Villalonga.
- Consolidar un àmbit comunicatiu integrat, a partir de criteris de pluralitat i viabilitat.
- Dur a terme polítiques i accions de promoció en clau de sistema i amb criteris actuals, que permetin visualitzar el conjunt però també els principals nodes urbans, així com les *ammenities* regionals en general.

Taula 15. ALGUNS FACTORS PER A L'ÈXIT

- Adaptar el sistema de ciutats amb relació a les orientacions del planejament territorial.
- Tendir a la disponibilitat de visions de futur (a 20 anys) de les principals ciutats.
- Articular la relació amb les àrees rurals i protegir els espais agraris.
- Incentivar la coordinació entre els diversos nivells d'administració, amb un alineament en relació amb fons europeus i contractes/programa.
- Incentivar l'associació entre les entitats territorials.
- Desenvolupar programes de difusió de bones pràctiques (incloent-hi el sector privat).
- Afavorir la multimodalitat i la integració del transport, així com la difusió de les TIC i altres xarxes per al desenvolupament.
- Tendir al funcionament integrat de les polítiques d'emprenedoria i desenvolupament, per tal d'afavorir economies d'aglomeració.
- Impulsar la clusterització i la modernització dels sectors tradicionals (incloent-hi la capacitat i mobilitat laboral i l'obertura de mercats).
- Desplegar polítiques socials adaptades a cada realitat.

Font: elaboració pròpia.

8. BIBLIOGRAFIA

CATALÀ, Lluís (coord.): *L'eix Castelló-Tortosa-Tarragona. Economia, població i infraestructures al node central de l'arc mediterrani*. Institut Ignasi Villalonga. València, 2013.

DDAA: *El poder de las ciudades*. La Vanguardia Dossier. Barcelona, 2018.

DDAA: "L'Àrea Metropolitana de Barcelona en el sistema urbà europeu", a *Quaderns AMB*, n. 6. Barcelona, 2014.

DDAA: "Megaregions i desenvolupament urbà sostenible. Factors Estratègics per a l'Àrea Metropolitana de Barcelona en el context Europeu", a *Revista Papers*, n. 58. Bellaterra, 2016.

DDAA: *Misión para el fortalecimiento del sistema de ciudades de Colombia. Una política nacional para el sistema de ciudades colombiano con visión a largo plazo*. Departamento Nacional de Planeación. Puntoaparte. Bogotá, 2014.

DDAA: *Pla Territorial General de Catalunya*. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Barcelona, 1995.

DDAA: *Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre*. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Barcelona, 2010.

DDAA: *Sistemas de ciudades. La urbanización, motor del crecimiento y el alivio de la pobreza*. Estrategia del Banco Mundial para el sector urbano y los gobiernos locales. Banco Mundial.

DDAA: "Terres de l'Ebre: una identitat i un projecte de futur. La posició geogràfica, el riu, el paisatge i el capital social, motius d'un nou model de desenvolupament social i ambiental", a *Estratègies territorials a les regions catalanes*. Papers, n. 39. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Bellaterra, 2003.

Fernández, José Miguel: *Planificación estratégica de ciudades*. Reverté. Barcelona, 2006.

Florida, Richard: *Las ciudades creativas: por qué dónde vives puede ser la decisión más importante de tu vida*. Paidós Ibérica. Barcelona, 2009.

Franquet, Josep Maria: *Les Terres de l'Ebre: un problema de debò*. Autoedició, 2016.

García, Carlos: *Teorías e historia de la ciudad contemporánea*. Gustavo Gili. Barcelona, 2016.

Gómez, Domingo: *Ordenación territorial*. Mundi-Prensa Libros. Madrid, 2008.

Méndez, Rafael y Molinero, Fernando: *Geografía de España*. Ariel. Barcelona, 1993.

Pié, Ricard: "Barcelona i el sistema de ciutats catalanes", a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. Volum 27. Barcelona, 1991.

Polo, Daniel: "La mobilitat quotidiana a les Terres de l'Ebre". A *La mobilitat quotidiana a Catalunya*. Papers, n. 48. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans. Bellaterra, 2008.

Pradel, Miquel: *Catalunya, xarxa de ciutats. El municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Fundació Catalunya-Europa. Barcelona, 2016.

Querol, Antoni: *El territori de l'Ebre. Ordenació i jerarquies urbanes*. Cossetània. Valls, 2009.

Racionero, Luis: "Cohesió territorial". Article publicat a *La Vanguardia*. Barcelona, 12-1-2018.

Salazar, José: *Fortalecimiento del sistema de ciudades*. Instrumentos de planificación. Misión del sistema de ciudades. Bogotá, 2012.

Trullén, Joan et al.: "La Catalunya futura: bases econòmico-territorials del nou model de desenvolupament. Ampliant l'escala cap a la mega-regió Barcelona-Lyon". A *Revista Econòmica de Catalunya*, n. 62. Barcelona, 2010.

9. ANNEX

Taula 16. RÀNKING DE POBLACIÓ PER MUNICIPIS DE MÉS DE 1.000 HABITANTS

	2001	2006	2011	2016	Var. 2001-16	% var. 2001- 16	2017	Var. 16- 17	% var. 16-17
Tortosa	29.821	34.266	34.432	33.743	3.922	13,15	33.445	-298	-0,88
Amposta	16.760	19.142	21.445	20.654	3.894	23,23	20.572	-82	-0,40
St. Carles Ràpita	11.485	13.488	15.338	14.718	3.233	28,15	14.902	184	1,25
Deltebre	10.381	10.811	12.302	11.544	1.163	11,20	11.499	-45	-0,39
Alcanar	8.175	9.620	10.601	9.494	1.319	16,13	9.393	-101	-1,06
Roquetes	6.437	7.444	8.280	8.165	1.728	26,84	8.084	-81	-0,99
Ametlla de Mar, l'	5.047	6.744	7.649	7.102	2.055	40,72	6.887	-215	-3,03
Ulldecona	5.671	6.229	7.404	6.368	697	12,29	6.321	-47	-0,74
Sénia, la	5.322	5.976	6.045	5.654	332	6,24	5.652	-2	-0,04
Móra d'Ebre	4.788	5.098	5.699	5.574	786	16,42	5.625	51	0,91
Aldea, l'	3.539	3.795	4.513	4.250	711	20,09	4.211	-39	-0,92
Santa Bàrbara	3.332	3.715	3.989	3.774	442	13,27	3.797	23	0,61
Flix	4.122	3.960	3.969	3.677	-445	-10,80	3.605	-72	-1,96
St. Jaume d'Enveja	3.304	3.368	3.541	3.516	212	6,42	3.479	-37	-1,05
Camarles	2.937	3.371	3.600	3.349	412	14,03	3.270	-79	-2,36
Ampolla, l'	1.893	2.613	3.529	3.322	1.429	75,49	3.334	12	0,36
Móra la Nova	2.715	3.216	3.289	3.104	389	14,33	3.070	-34	-1,10
Gandesa	2.629	3.091	3.219	2.999	370	14,07	3.011	12	0,40
Perelló, el	2.154	2.504	3.336	2.903	749	34,77	2.884	-19	-0,65
Batea	2.000	2.106	2.150	1.967	-33	-1,65	1.938	-29	-1,47
Ascó	1.693	1.602	1.665	1.695	2	0,12	1.690	-5	-0,29
Tivissa	1.775	1.788	1.824	1.684	-91	-5,13	1.677	-7	-0,42
Benissanet	1.048	1.205	1.249	1.218	170	16,22	1.172	-46	-3,78
Xerta	1.242	1.278	1.297	1.190	-52	-4,19	1.188	-2	-0,17
Horta Sant Joan	1.236	1.238	1.295	1.189	-47	-3,80	1.171	-18	-1,51
Riba-roja d'Ebre	1.329	1.353	1.321	1.156	-173	-13,02	1.116	-40	-3,46
Masdenverge	1.004	1.077	1.131	1.088	84	8,37	1.067	-21	-1,93
Corbera d'Ebre	1.057	1.128	1.180	1.080	23	2,18	1.061	-19	-1,76
Pinell de Brai, el	1.072	1.112	1.133	1.014	-58	-5,41	1.012	-2	-0,20
Fatarella, la	1.228	1.160	1.111	1.004	-224	-18,24	980	-24	-2,39

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Taula 17. SISTEMES URBANS DEL PLA TERRITORIAL PARCIAL DE LES TERRES DE L'EBRE*

Nom	Municipis que incorpora	Població cens 2001	Població cens 2011	Població padró 2017
Delta	Deltebre	10.478	12.124	11499
	Sant Jaume d'Enveja	3.309	3.541	3479
	TOTAL	13.787	15.665	14.978
Flix/Ascó	Ascó	1.617	1.673	1690
	Flix	3.952	3.894	3605
	Palma d'Ebre, la	405	394	356
	Riba-roja d'Ebre	1.310	1.269	1116
	Torre de l'Espanyol, la	714	679	634
	Vinebre	450	478	428
	TOTAL	8.448	8.387	7.829
Gandesa	Arnes	494	482	459
	Batea	2.000	2.076	1938
	Bot	804	682	609
	Caseres	320	278	234
	Corbera d'Ebre	1.050	1.172	1061
	Fatarella, la	1.201	1.100	980
	Gandesa	2.641	3.119	3011
	Horta de Santa Joan	1.217	1.282	1171
	Pinell de Brai, el	1.099	1.108	1012
	Pobla de Massaluca, la	430	366	335
	Prat de Comte	188	185	181
	Vilalba dels Arcs	752	708	643
	TOTAL	12196	12558	11634
Litoral nord	Ametlla de Mar, l'	5.015	7.341	6887
	Perelló, el	2.228	3.126	2884
	TOTAL	7.243	10.467	9.771
Litoral sud	Alcanar	8.032	10.399	9393
	St. Carles de la Ràpita	11.572	15.143	14902
	TOTAL	19.604	25.542	24.295
Móra d'Ebre/Móra la Nova	Benissanet	1.053	1.231	1172
	Garcia	519	581	531
	Ginestar	835	907	777
	Miravet	772	776	726
	Móra d'Ebre	4.612	5.631	5625
	Móra la Nova	2.832	3.202	3070
	Rasquera	812	880	796
	Tivissa	1.773	1.774	1677
	TOTAL	13.208	14.982	14.374
Riu Sénia	Sénia, la	5.365	5.961	5652
	Ulldecona	5.534	7.136	6321
	TOTAL	10.899	13.097	11.973
Tortosa/Amposta	Aldea, l'	3.453	4.445	33445
	Aldover	774	955	842
	Alfara de Carles	346	407	369
	Ampolla, l'	1.995	3.342	3334
	Amposta	16.865	21.375	20572
	Benifallet	848	770	721
	Camarles	2.912	3.521	3270
	Freginals	381	453	397
	Galera, la	749	832	719
	Godall	713	770	608
	Mas de Barberans	682	633	584
	Masdenverge	950	1.110	1067
	Paüls	629	598	567

	Roquetes	6.650	8.330	8084
	Santa Bàrbara	3.398	3.911	3797
	Tivenys	898	916	879
	Tortosa	28.933	34.422	33445
	TOTAL	71.176	86.790	112.700

*Censos de població 2001 i 2011 i padró 2016.

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.